

**ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ**

Полятикіна Л.І.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Сумський національний аграрний університет

**ACCOUNTING AND ECONOMIC METHODS OF LAND USE
MANAGEMENT OF FARMS**

Poliatykina Larysa

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor, Department of Accounting and Taxing

Sumy National Agrarian University

Анотація. Процес виробництва в сільському господарстві являє собою складну соціально-економічну і природно-біологічну систему. Вона передбачає єдність техніки і біології, економіки і екології, а також створення господарського механізму, який забезпечує їх збалансований розвиток. В роботі розглянуто обліково-економічні методи управління землекористуванням фермерських господарств. Приділено увагу видам родючості ґрунтів, що поєднують природну і економічну родючість. Вони вимагають детального аналізу і подальшого вдосконалення їх впливу на результати господарської діяльності в сільському господарстві. Доведена необхідність сприяння розвитку фермерських господарств, впровадження нових, альтернативних методів підвищення родючості ґрунту, пошук дешевих засобів здатних ефективно діяти на процеси утворення гумусу, покращення фізико-хімічних властивостей ґрунту. Розглянуто вплив якісного і екологічного стану сільськогосподарських угідь на конкурентоспроможність фермерських господарств та рівень їх економічного зростання.

Abstract. The production process in agriculture is a complex socio-economic and natural-biological system. It provides for the unity of technology and biology, economics and ecology, as well as the creation of an economic mechanism that ensures their balanced development. The paper considers accounting and economic methods of land use management of farms. Attention is paid to the types of soil fertility that combine natural and economic fertility. They require detailed analysis and further improvement of their impact on economic performance in agriculture. The necessity of promoting the development of farms, introduction of new, alternative methods of increasing soil fertility, search for cheap means capable of effectively acting on the processes of humus formation, improvement of physical and chemical properties of soil has been proved.. The influence of quality and ecological condition of agricultural lands on the competitiveness of farms and the level of their economic growth is considered.

Ключові слова: фермерство, активізація, управління, родючість, механізм, інфраструктура.

Keywords: farming, activation, management, fertility, mechanism, infrastructure.

Вступ. Сільське господарство являє собою складну соціально-економічну і природно-біологічну систему, процес виробництва в якій передбачає єдність техніки і біології, економіки і екології, а також створення господарського механізму, який забезпечує їх збалансований розвиток. [1].

В сільськогосподарському виробництві земля видається як просторовий базис при формуванні виробничих центрів, населених пунктів, майстерень і т. ін., як предмет праці (при видобутку глини, піску, води і інших місцевих корисних копалин і при обробці землі), як засіб праці, як засіб виробництва, як компонент природного середовища, як об'єкт власності.

Проведений аналіз результатів сучасних досліджень діяльності фермерських господарств підтверджує, що стан їх розвитку досить активно впливає на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та їх рівень

економічне зростання. Це торкається окремих території, окремих регіонів і держави в цілому. В результаті виробничої взаємодії різних видів аграрних товаровиробників та урядових програм підтримки підприємництва створюються умови, які сприяють створенню розквіту економіки країни [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування сфери діяльності фермерських господарств, розглядалось в публікаціях як вітчизняних та зарубіжних вчених. Вченими, що приділяли увагу вивченню вказаних проблем є Гайдучий П.І., Дем'яненко М.Я., Коцупатрий М.М., Маренич Т.Г., Мармуль Л.О., Гальцова О.Л., Огійчук М.Ф., Пономаренко Н.М., Саблук П.Т.

Вагомий внесок щодо вивчення сутності та оцінки функціонування та вивчення сутності та оцінки функціонування сільськогосподарських підприємств різних форм власності і господарювання мали українські вчені: Ю. Лупенко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, П. Макаренко, Л. Мельник, Л. Молдаван, Ю. Макаров, П. Саблук, І. Червен та інші.

Однак, не дивлячись на проведене наукове дослідження, проблема відносно раціонального використання потенціалу родючості землі і його підвищення залишається відкритою. Дискусійними є питання розвитку, формування та діяльності фермерських господарств, організація обліково-економічних методів управління на цих підприємствах[2].

Метою дослідження є аналіз ситуації з організації діяльності фермерських господарств та особливості його ведення з метою управління родючістю ґрунтів.

Постановка проблеми.

Незадовільний матеріальний стан сільськогосподарських підприємств не дає змоги в достатній кількості закуповувати мінеральні добрива. А різке скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней та птиці призвело до скорочення виробництва органічних добрив – найпоширенішого засобу підвищення родючості ґрунту. В той же час не впроваджуються нові, альтернативні методи підвищення родючості ґрунту, не ведеться пошук

дешевих засобів здатних ефективно діяти на процеси утворення гумусу, покращення фізико-хімічних властивостей ґрунту.

Це результати непродуманих аграрних реформ в сільськогосподарському виробництві України.

Виклад основного матеріалу. В економічній політиці нашої країни не функціонує комплексна програма підтримки і розвитку фермерських господарств. Особливо це стосується того, що на протязі останніх років майже відсутня фінансова підтримка. Сприяння розвитку фермерських господарств та фінансування заходів з підтримки цієї сфери економіки зазвичай здійснюється за залишковим принципом. Також, спостерігається недостатня координація діяльності органів влади на всеукраїнському та регіональному рівнях[6].

В останні роки особливо гостро відчувається стійка тенденція до погіршення якісного і екологічного стану сільськогосподарських угідь у зв'язку з різким скороченням або повною відсутністю державного фінансування програм і заходів по відтворенню і підвищенню родючості ґрунтів. В сучасних умовах відсутності необхідних матеріально-технічних засобів знизилась загальна культура землеробства а сільськогосподарське використання земель приймає виснажливий характер, застосовуються ґрунторуйні типи системи землеробства і технологій. Такі несприятливі процеси обумовлюють скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції і в майбутньому можуть стати загрозою національній безпеці в забезпеченні жителів України продуктами харчування[5].

Виправити становище може тільки оновлення регулюючих, управлінських і контрольних функцій держави, як гаранта дотримання земельного і природоохоронного законодавства, досконалості правових і економічних методів управління. Раціональне використання земель в сільськогосподарських підприємствах означає також вирішення першочергових завдань по відтворенню родючості ґрунтів і її підвищенню.

Зміна прийомів в організації системи землекористування стала наслідком дії такого фактору як різноманітність землекористувачів.

В Україні з початку 80-х років минулого століття набрало розвитку фермерство, як сімейно-приватна форма господарювання на селі. За цей період господарювання фермерські господарства стали невід'ємною складовою аграрної економіки. Однак їх подальший розвиток потребує серйозної державної підтримки та зваженої державної аграрної політики[6].

В практиці сьогодення існують різні форми спільних підприємств. Вони поділяються за типами організації виробництва. В зв'язку з цим можуть існувати категорії сімейних господарств, коли засоби виробництва, земля володіння кошти та знаряддя знаходяться у власності однієї сім'ї. В цьому випадку сім'я вкладає власні кошти в розвиток свого господарства, самостійно виконує весь обсяг робіт і відповідно прибуток залишається у користуванні цієї сім'ї. Більш розповсюдженою формою приватних фермерських господарств є суміжні господарства, які сформовані з декількох родин чи родичів [4].

На нашу думку, найбільш сприятливими напрямки розвитку фермерства можуть виступати збільшення власного інвестування в розвиток власного господарства, залучення сторонніх інвесторів на взаємовигідних умовах, використання прогресивних форм господарювання, пошук вигідних каналів збуту продукції, державна підтримка розвитку сільськогосподарських товаровиробників та інше.

Особливу увагу доцільно приділити питанням сприяння розв'язання проблем територіального розподілу підприємницьких структур. Це має в першу чергу регіональне значення і потребує державної регуляторної політики в цьому напрямку. Це буде позитивно впливати на задоволення платоспроможного попиту мешканців на місцях, безпосередньо в територіальних громадах, виробничих підрозділах та осередках. Значне місце фермерські господарства займають в вирішенні проблеми продовольчого забезпечення населення.

В володінні фермерських, сільськогосподарських підприємств та користування особистих селянських господарств аграрного напрямку за матеріалами Служби статистики в 2020 році знаходилось 36417,6 тис. га сільськогосподарських земель, які використовували на орендній основі 7,8 тис. Аграрних користувачів та 32,3 тис. фермерських та користувались на правах власності 4,2 млн приватних селянських господарств.[3].

Від загального фонду землеволодіння та землекористування 16240,3 тис. га, або 44,6 % загального земельного фонду, знаходились у виробничій діяльності сільськогосподарських підприємств, 4308,6 тис. га (11,8 %) – у фермерських господарств та 15868,7 тис. га (43,5 %) – в приватних сільськогосподарських підприємства. Для цих господарств середній розмір земельних угідь складав відповідно 2082,0 га, 118,3 та 0,44 га сільськогосподарських земель [3].

Таблиця 1.Динаміка розвитку фермерських господарств України в 2005-2020 рр.

Показник	2005	2010	2015	2020	2020 р. до 2005р., %
Кількість фермерських господарств одиниць	38428	42445	41524	32303	84,1
Площа сільськогосподарських угідь , тис. га	2157,6	3661,2	4290,8	4343,7	201,3
В тому числі: рілля, тис. га	1994,0	3492,6	4161,9	4223,3	211,8
У розрахунку на одне господарство:					
сільськогосподарських угідь, га	56,1	86,3	103,3	134,5	239,8
в тому числі рілля, га	51,9	82,3	100,2	130,7	251,8

Джерело: сформовано автором на підставі даних Державної служби статистики України [3]

За період 2005-2020 років спостерігається зменшення кількості фермерських господарств (табл. 1.2). Крім того, загальна площа

сільськогосподарських угідь збільшилась більш як вдвічі, особливо рілля – в 2,1 рази, а з розрахунку на одне господарство їх площа зросла в середньому в 2,4 і відповідно 2,5 рази в 2020 році становила 134,5 і 130,7 гектари. Такий напрямок руху відповідає перспективним програмам країни до консолідації землекористування [3].

Головний засіб виробництва без якого не можливий сам процес виробництва сільськогосподарської продукції у сільському господарстві – це земля. Вона значною мірою визначає рівень ефективності і темпи розвитку сільськогосподарського виробництва. За розмірами загальної земельної площі підприємство є невеликим в порівнянні з підприємствами району і області. Фермерські господарства утворюються з метою виробництва продукції, вирощування різних видів культур, виготовлення товарів та матеріалів, переробки та продажу сільськогосподарської продукції на умовах підприємництва та також проведення видів виробництва, пов'язаних з сільськогосподарською діяльністю. Головними цілями функціонування фермерських господарств є задоволення власних вподобань господарів та залучених працівників з метою зростання кількості виготовленої продукції сільськогосподарського виробництва на умовах раціонального використання земельних угідь і покращення її родючості, переробки та реалізації, з метою одержання доходу діяльності.

Сьогодні в Україні поруч із фермерськими господарствами працює 4,1 мільйонів особистих селянських господарств, 20% із яких виробляють товарну продукцію та є потенційними фермерськими господарствами.

Державна підтримка розвитку фермерських господарств викликана різними показниками. В першу чергу це стосується девальвації національної валюти, що призводить до росту витрат виробників сільськогосподарської продукції як затрати на основне виробництво. В кінцевому підсумку настає знецінення цієї продукції на споживчому ринку.

На сьогодні критична ситуація з розведенням великої рогатої худоби в фермерських господарствах. Саме цьому напрямку ми вважаємо потрібна

державно підтримка в першу чергу. Такі дії дадуть можливість сільськогосподарським товаровиробникам досягти збільшення поголів'я худоби, переобладнати господарські приміщення, вдосконалити раціони годівлі тварин, покращити племінну справу. Вважаємо, що позитивним буде спрощення процедури надання пільгового кредитування сільськогосподарським товаровиробникам. Це дасть можливість розширити перспективи їх діяльності та сприяти формуванню додаткової зайнятості населення в сільській території.

Для сільськогосподарської діяльності земля є головним способом виробництва. Тоді, коли люди використовують фізичні, біологічні та інші її особливості, земля є знаряддям праці. Коли ж люди обробляють землю (орють, сіють, збирають урожай), вона стає предметом праці[1].

Удосконалення землі як предмета праці означає пристосування земельних ділянок до техніки і знарядь, якими вони обробляються. Це вдосконалення визначається технологією вирощування рослин, характеристикою застосованої техніки.

Як відомо, існують два види родючості ґрунту – природна і економічна, які відрізняються, але взаємопов'язані між собою. Природна родючість ґрунту виникає в процесі ґрунтоутворення і залежить від клімату і поєднання фізико-хімічних і біологічних факторів, що обумовлюють формування тієї чи іншої рослинності.

Економічна родючість створюється в результаті людської діяльності шляхом покращення природної якості ґрунту за допомогою меліорації, хімізації, обробки і та ін.

На жаль, ми стали свідками негативних процесів в результаті активного впровадження засобів хімізації в сільське господарство. Відсутність достатнього наукового обґрунтування правильного і економічно безпечного використання засобів хімізації привела до одержання неякісної продукції, яка містить нітрати, пестициди, важкі метали та радіонукліди. В результаті

надмірного внесення незбалансованої кількості мінеральних добрив підвищується кислотність ґрунту, знижується їх родючість.[1]

Підтримка фермерських господарств – це реальна можливість виходу з фінансової кризи, надійних шлях розвитку, який вже обрали наймогутніші країни світу [2].

Тому, необхідність створення нових форм реалізації потенціалу сільськогосподарських підприємств, значно низький рівень інвестиційної привабливості регіонів, значна кількість факторів, що стримують розвиток, привели до необхідності вдосконалення діючого організаційно-економічного механізму діяльності фермерських господарств на регіональному рівні[6].

Висновки. Проблема пошуку та отримання фінансових ресурсів, необхідних для фінансування процесу господарювання фермерських господарств є актуальною для сьогодення. Поступове зменшення органічних добрив тваринного походження, відсутність адміністративного контролю і інертність керівництва в пошуку нових варіантів управління родючістю привели до різкого падіння родючості.

Поступово склалася ситуація, коли сформовані види і способи управління родючістю перестали відображати оптимальне співвідношення між природною родючістю ґрунтів і ступенем її підвищення і регуляції, що визвало негативні тенденції в зміні якісного складу ґрунтів.

Таким чином, вимоги відносно раціонального використання потенціалу родючості землі і його підвищення визначаються як необхідність забезпечення відтворення родючості ґрунтів і відновлення сприятливих для подальшого її росту умов.

Список літератури:

1. Земельні ресурси України. За ред. Медведєва В.В. Київ. Аграрна наука. 1998.148с.
2. Бруханський Р.Ф., Пархомець М.К., Пуцентейло П.Р. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності аграрних

підприємств: монографія.: Тернопіль : Крок, 2015. 300 с.

3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник за 2020.: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата перегляду: 05.10.2021).

4. Полятикiна Л.І. Методологічне та обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств малого бізнесу: монографія. Суми: Видавництво: ПП Вінниченко М.Д. ФОП Литовченко Є.Б.,2016.380с.

5. Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізації викликів: монографія; за ред. Павлова О.І. Одеса : Астропринт. 2012.760 с.

6. Мармуль Л.О., Гальцова О.Л. Ефективність підприємницької діяльності фермерських господарств : монографія. К. : ННЦ ІАЕ, 2016. 204 с.